

Arkeologisk undersökning av gropar i klapper Raä 116 i Ulvvik, Nordingrå socken.

Fornlämning: Raä 116, Fastighet: Ulvvik 1:5 m.fl., Socken:
Nordingrå, Kommun: Kramfors, Landskap: Ångermanland

**Rapportnummer 2011:17
Britt-Marie Hägerman**

Bild framsidan: Boplatsgrop i klapper, Raä 116:2. Foto: Ola George.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Inledning	3
Syfte	3
Metod.....	4
Topografi	4
Beskrivning av fornlämningen, fornlämningsbild och äldre uppgifter	5
Redogörelse av arbetet.....	6
Anläggningsbeskrivningar	7
Boplatsgrop, Raä 116:1	7
Boplatsgrop, Raä 116:2.....	7
Tolkning och diskussion	8
Tekniska och administrativa uppgifter	10
Referenser	10
Arkiv.....	10
Bilagor	11
Fotolista	11

Sammanfattning

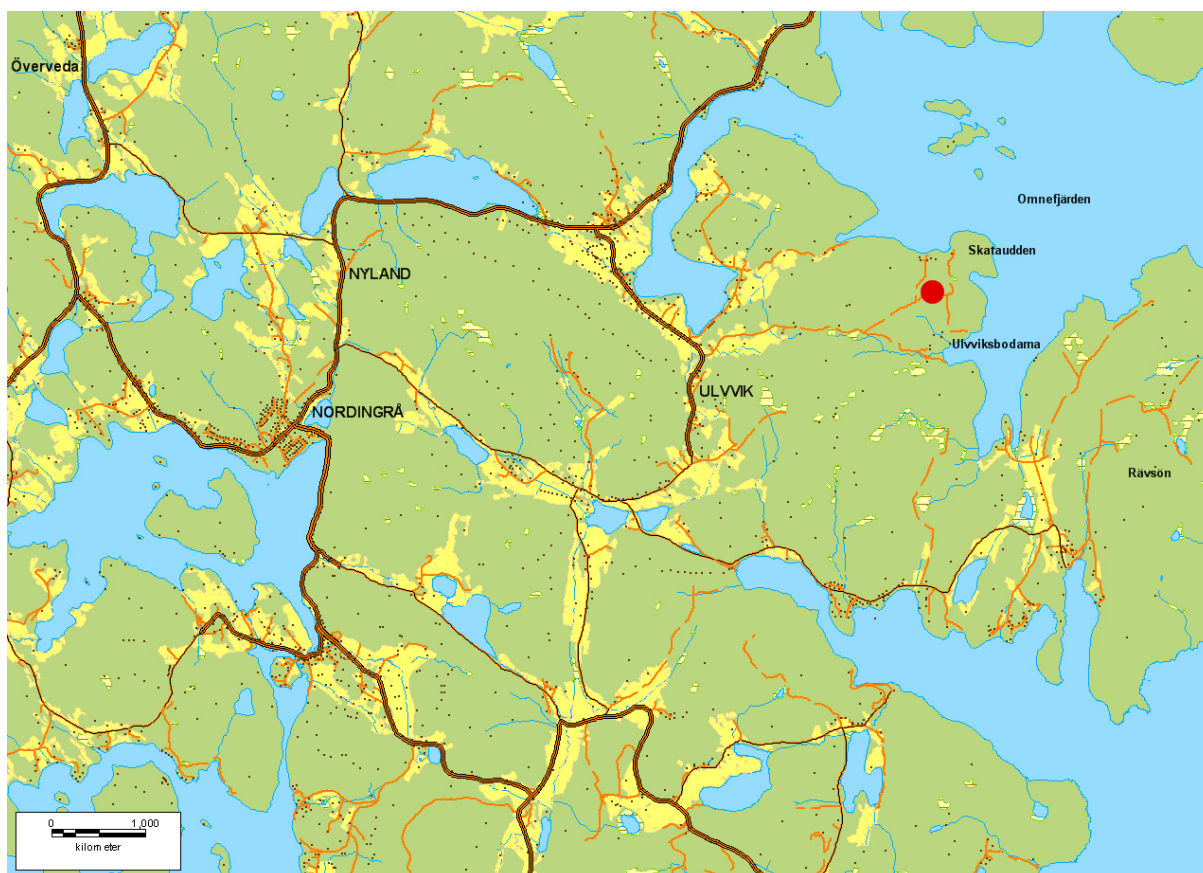
Murberget, Läns museet Västernorrland, genomförde under juni 2011 en särskild undersökning av två boplatsgropar i klapper inför avstyckning och försäljning av fritidstomter vid Skataudden, Ulvvik, Nordingrå socken, Kramfors kommun. Syftet med undersökningen var att antikvariskt dokumentera lämningarna för att säkerställa kunskapen om dessa för framtiden, vad gäller karaktär och placering i terrängen.

Inledning

Markägaren Sven Nordenmark planerar en avstyckning och försäljning av fritidstomter vid Skataudden, Ulvvik, Nordingrå socken, Kramfors kommun. I samband med detta arbetar Kramfors kommun med en detaljplan över området. Med anledning av att det låg två boplatsgropar i klapper inom detaljplaneområdet beslutade Länsstyrelsen Västernorrland att en antikvarisk dokumentation var nödvändig av fornlämningarna. På uppdrag av Länsstyrelsen genomfördes en särskild undersökning av Murberget, Läns museet Västernorrland, i juni 2011.

Syfte

Syftet med den särskilda undersökningen var att antikvariskt dokumentera två boplatsgropar i klapper för att säkerställa kunskapen om dessa för framtiden, vad gäller karaktär och placering i terrängen.

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med det aktuella området markerat med en röd cirkel.

Metod

Boplatsgroparna mättes med TRK totalstation. Mossa, småträd och gamla stubbar togs bort för hand. En profilbänk lades tvärs över groparna och stenarna plockades bort allteftersom. Profilerna ritades och fotograferades med digital kamera. Arbetet dokumenterades skriftligt och med digitalkamera. Boplatsgroparna genomsöktes med metalldetektor för att påvisa metallföremål. Jordprov tog i botten på båda groparna men analyskostnader fanns inte inom budgeten.

Topografi

Ulvvik ligger öster om Nordingrå och området hör till Världsarvet Höga kusten. Landskapet består av skogsklädda berg, djupa dalgångar, sjöar, havsvikar och öar. Den kraftiga landhöjningen präglar landskapet. Spåren efter inlandsisens avsmältning och landhöjningen är tydliga i landskapet. Till exempel de många klapperstensfälten. Havsvågorna bearbetade stränderna och spolade ur jorden och rundade stenarna. Stenmaterialet är blandat på grund av att stenarna följde med inlandsisen lång väg (Världsarvet Höga Kusten). Berggrunden i Nordingrå består av bergarterna mörk gabbro, anortosit och röd rapakivgranit (Nordingrågranit). Graniten vittrar lätt sönder (www.geologivagen.se). Raä 116 ligger i ett klapperstensfält på östsluttningen av en bergsrygg i skogsmark. Området är beväxt med mossa, lava, blåbär, lingon samt glest placerade tallar och granar. Strax norr om boplatsgroparna är det berg i dagen.

Figur 2. Raä 116:1 i förgrunden. Fotograferat mot norr. Foto Ola George.

Beskrivning av fornlämningen, fornlämningsbild och äldre uppgifter

I fornlämningsregistret beskrivs Raä 116:1 som en grop, 1,5 meter i diameter och 0,6 meter djup. 15 meter SSÖ om 116:1 är 116:2, grop, 1,5 meter diameter och 0,5 meter djup. Båda är något igenrasade och belägna i klapperstensfält.

Enligt Riksantikvarieämbetets definition hör gropar i klapper till kategorin boplatsgrop. Dessa beskrivs som "Nedgrävning i marken. Det uppgrävda materialet återfinns vanligen som en vall kring gropen." Det har inte visats så stort intresse för boplatsgropar i klapper och antalet grävda är få. Funktionen är inte entydig; förvaring, framställning av sillolja/tran, matberedning eller liknande har diskuterats. Den vanligaste tolkningen är förvaringsgrop.

På grund av den kraftiga landhöjningen och den kuperade topografin ligger gamla strandlägen nära den nutida kustlinjen. Det gör att inom ett tre kilometer brett område finns lämningar från stenålder till historisk tid.

Figur 3. Utdrag ur fastighetskartan med fornlämningarna markerade och det aktuella området markerat med en röd cirkel.

Under stenåldern var Nordingrå ett skärgårdslandskap med många kobbar som stack upp ur havet. Tidigt började befolkningen att utnyttja kusten för fiske och säljakt. I Överveda har en boplats från 3500–3000 f.Kr. undersökts inom projektet Norrlands tidiga bebyggelse (Raä 26). Där återfanns T-formiga redskap, skifferverktyg, pilspetsar, stenavfall av kvarts och skiffer samt brända ben. Boplatsen låg under denna tid vid en havsvik vilket idag betyder 69 till 76 meter över nuvarande havsnivå.

Landhöjningen gjorde att lättodlade sediment bildades i älvdalarna. Tillsammans med det rika fisket blev det basen för järnåldersbefolkningen. Längs den dåtida kustlinjen finns

tomtningar, enkla husgrunder, som troligen användes under fiskesäsongen av säljägare. Bland annat finns det sådana på Rävsnö (Raä 43, 44, 115), 2,5 kilometer fågelvägen eller cirka 5 kilometer landvägen, öster om Ulvvik. Tomtningarna användes huvudsakligen under järnålder och medeltid.

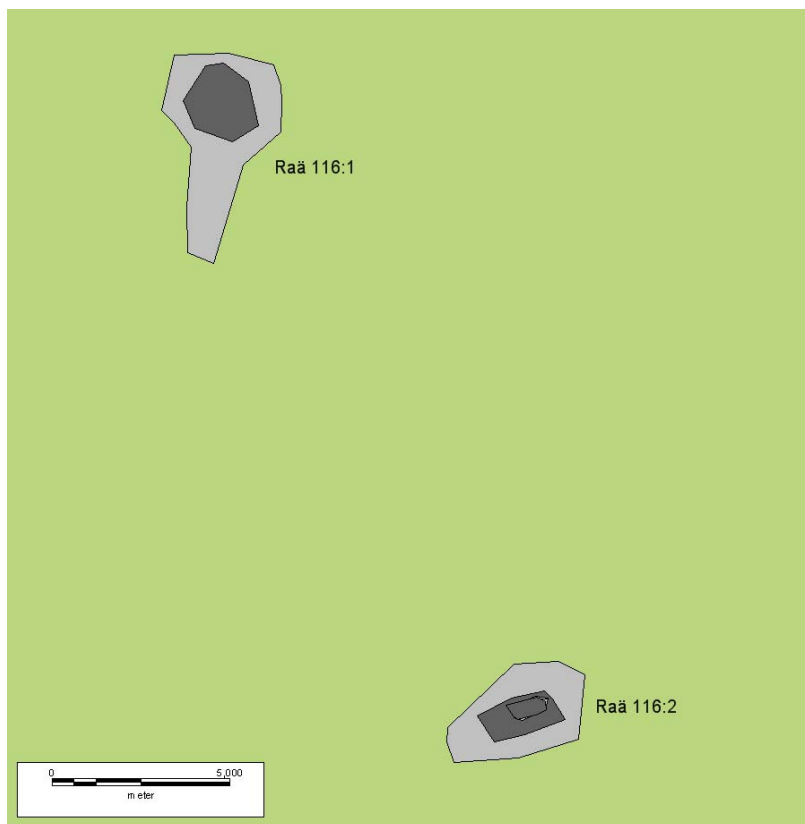
Strax, cirka 140 meter, nordväst om groparna i klapper återfanns vid besiktning av platsen en skärvstensförekomst (Raä 242).

Cirka 450 meter åt öster ligger två rösen och en stensättning (Raä 42). De ligger på en sluttning ned mot Omnefjärden, på cirka 20 m.ö.h. Ytterligare ett röse och två högar ligger cirka 600 meter nordöst om Raä 116 ute på Skataudden (Raä 41). En rund stensättning ligger cirka 420 meter åt sydöst (Raä 117). Cirka 2,5 kilometer östsydöst ligger en hög som är 0,5 meter i diameter och 0,5 meter hög (Raä 118).

Den äldsta kartan över området är en storskifteskarta på skog/skogsmark från 1786 (X39-45:2) där endast ägo gränserna och trädmarkeringar är utritade.

Redogörelse av arbetet

Undersökningen av boplatzgroparna Raä 116:1 och 116:2 genomfördes under två dagar i juni 2011. Grävningen utfördes manuellt med hjälp av skärslev. En profilbänk sparades för dokumentationen av markprofilerna men togs efter dokumentationen ned. Stenarna plockades bort i skikt för skikt. Profilerna ritades och fotograferades med digital kamera liksom i plan och översikt. Boplatzgroparna dokumenterades skriftligt. De genomsöktes med metalldetektor för att påvisa metallföremål. Jordprov tog i botten på båda groparna. Boplatzgroparna mättes in med TRK totalstation.

Figur 4. De två groparna i klapper. Ljusgrå är den yttre begränsningen för stenpackningen. Den mörkgrå är begränsningen för den inre ytan.

Anläggningsbeskrivningar

Boplatsgrop, Raä 116:1

Boplatsgropen var beväxt med mossa och två smågranar. Gropen var 0,5 meter i diameter med cirka 1 meter brett uppkastningsbrätte. Djupet var 0,7 meter. Stenmaterialet var blandat och bestod av 0,1 till 0,3 meter stora rundade samt enstaka skarpkantiga stenar. Två utlöpare med lite större stenar syntes åt NNÖ och NV.

Efter borttagning av det övre stenskiktet syntes nedgrävningen genom det naturliga småstenlagret (<0,7 meter stora stenar). Nedgrävningen var 3,5 meter i diameter. Stenkistan var rundat kvadratisk, cirka 1x1 meter stor, och bestod av cirka 0,3 meter stora stenar. I NV låg flera stenar som skulle kunna vara del av en tidigare storlek på stenkistan. Mellan stenkistans yttersida och de naturliga småstenarna var det uppfyllt med småsten och en del mindre stenar, 0,1 meter stora. Botten av gropen bestod av naturlig småsten och under dessa kom gult grus.

I den östra delen av botten togs ett jordprov.

Stenmaterialet i ytan var kraftigt eroderat på uppsidan medan nedsidan var helt jämn och slät. Det var tydligt att det var längesedan som stenarna plockats upp. Även moss- och lavaväxtligheten kunde verifiera detta.

Figur 5. Raä 116:1, stenkista under utgrävning med profilbänken tvärs över gropen. Foto Britt-Marie Hägerman.

Boplatsgrop, Raä 116:2

Ytan på gropen var beväxt med mossa och två ruttna stubbar. Gropen var 1 meter i diameter med cirka 1 meter brett uppkastningsbrätte. Djupet var 0,5 meter. Stenmaterialet var blandat och bestod av 0,1 till 0,4 meter stora rundade samt enstaka skarpkantiga stenar. Efter borttagning av det övre stenskiktet syntes nedgrävningen genom det naturliga småstenlagret

(<0,7 meter stora stenar). Nedgrävningen var 1,5x2,5 meter. Stenkistan var rundat rektangulär, cirka 1x2 meter stor, och bestod av 0,2–0,4 meter stora stenar. Stenarna var tydligt lagda ibland inkilade. I fyllningen fanns det en del större stenar, 0,4 meter stora. Mellan stenkistans ytersida och de naturliga småstenarna var det uppfyllt med småsten och en del mindre stenar, <0,2 meter stora. Botten av gropen bestod av naturlig småsten och under dessa kom gult grus.

I den västra delen av botten togs ett jordprov.

Stenmaterialet i ytan var kraftigt eroderat på uppsidan medan nedsidan var helt jämn och slät. Det var tydligt att det var längesedan som stenarna plockats upp. Även moss- och lavaväxtligheten kunde verifiera detta.

Figur 6. Raä 116:2, stenkista under utgrävning. Foto Britt-Marie Hägerman.

Tolkning och diskussion

Boplatsgropar i klapper har inte rönt så stor uppmärksamhet. Det finns inte många utgrävda (ADIN) och de hamnar ofta i skymundan för tomtningar. Trots att det finns nästan lika många boplatsgropar som tomtningar i Västernorrland (FMIS) så är det tomtningarna som det forskas om. I och med denna brist så är diskussionen och tolkningarna kring boplatsgropar i klapper mager. Den mesta forskningen skedde under 1980- och 1990-talen i och med fornminnesinventeringen samt ett par större forskningsprojekt som berörde kustlämningar.

Hittills har inte fenomenet fått någon entydig förklaring. Flera olika tolkningar har föreslagits men på grund av den torftiga miljö de uppträder i så har ingen arkeologisk undersökning ännu gett ett entydigt svar. De tolkningar som har diskuterats är framställning av sillolja/tran, matberedning eller liknande men den vanligaste tolkningen är förvaringsgrop. De flesta lokalerna består endast av boplatsgropar men den vanligaste kombinationen är med tomtningar (Johansson & Grundberg 2011:8). Tomtningarna har daterats till järnåldern och har använts av säljägare under jaktsäsongen. Det är rimligt att anta att även boplatsgroparna har med denna hantering att göra.

Tomtningar har man bland annat försökt att datera utifrån landhöjningen (Hermodsson 1993:179f). Antar man att boplatsgroparna har använts av säljägare så borde även de ha legat på eller nära stranden. Boplatsgroparna i Ulvvik låg på 30 m.ö.h. och det tyder på en bronsåldersdatering.

Det kan konstateras att boplatsgroparna i Ulvvik var välbyggda och troligen ombyggda en eller ett par gånger. Att de troligen var från bronsålder. Men vad de använts till är fortfarande ett frågetecken.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 435-366-11

Länsmuseets dnr: 2010/186

Län: Västernorrland

Landskap: Ångermanland

Kommun: Kramfors

Socken: Nordingrå

Fastighet: Ulvvik 1:5 m.fl.

Fornlämningar, Raä nr: 116

Ekonomiskt kartblad: 18 I 6g

Belägenhet: X 6983754 Y 674095

Nivå över havet: 30 m.ö.h.

Koordinatsystem: SWEREF 99

Uppdragsgivare: Sven Nordenmark

Undersökningstid: 21–22 juli 2011

Personal från Länsmuseet Västernorrland: Ola George, Britt-Marie Hägerman

Rapportsammanställning: Britt-Marie Hägerman

Dokumentationsmaterialet förvaras på Murberget, Länsmuseet Västernorrland.

Referenser

Baudou Evert & Selinge Klas-Göran 1977 *Västernorrlands förhistoria*.

www.geologivagen.se

George Ola 2010 Protokoll över besiktning inom fastigheten Ulvvik 1:5, Kramfors kommun.
Dnr 2010/186.

Hansson Anders 2006. Skadade fornlämningar ledde till äldre stenåldersfynd. *Populär Arkeologi*, Nr 4 2006.

Hermansson Örjan 1993 Förhistoria och historia i nordöstra Ångermanland avspeglad i resultat från fornminnesinventeringen 1990. Ur *Arkeologi i Sverige*. Ny följd 2. Riksantikvarieämbetet.

Johansson Maria & Grundberg Leif 2011 Tomtningar från järnålder och medeltid på Skagshalvön i norra Ångermanland. Del av projektet: Maritima näringsstrukturer och kulturmiljöer i Ångermanland 800–1800. Exemplet Risöfjärden/Skagshalvön. Arkeologiska undersökningar av fornlämningarna Raä 72, 73, 74 och 79 inom Risöfjärdsprojektet. Fastighet: Ällön 2:2 Socken: Grundsunda socken Kommun: Örnsköldsvik Landskap: Ångermanland. Rapportnr 2011:6. Murberget Länsmuseet Västernorrland.

Persson Peter 2008 ADIN i Västernorrland. *Rapport över ett accessarbete och en arkeologisk översikt*. Murberget Länsmuseet Västernorrland Rapport 2008:23 (Rapportmanus).

Ramqvist Per H 2000 *Arkeologiska utgrävningar i Norrland 1950–1995. En databas sammanfattande 1700 undersökningar*. Studier i Regional Arkeologi 1. Mitthögskolan. Örnsköldsvik.

Världsarvet Höga Kusten. Broschyr. Länsstyrelsen Västernorrland, Kramfors kommun, Örnsköldsviks kommun m.fl.

Arkiv

ADIN: Arkeologisk Databas i Norrland.

FMIS: Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation,

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

LMV: Lantmäterieverket, <http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

Bilagor

Fotolista

Foton tagna av Ola George och Britt-Marie Hägerman, Murberget.

Fotonr	Datum	Anläggning	Beskrivning	Från
1	2011-06-20	Raä 116:2	Före avtorvning	NV
2	”	”	”	NÖ
3	”	”	”	Ö
4	”	”	”	S
5	”	”	”	V
6	”	Raä 116:1	”	Ö
7	”	”	”	N
8	”	”	”	V
9	”	”	”	S
10	”	”	Efter avtorvning	V
11	”	”	”	Ö
12	”	Raä 116:2	Efter avtorvning	V
13	”	”	”	Ö
14	”	”	Under borttagning av sten	N
15	”	”	”	V
16	”	”	”	S
17	”	”	”	Ö
18	2011-06-21	Raä 116:1	Profil	S
19	”	”	”	S
20	”	Raä 116:2	Efter borttagning av sten	N
21	”	”	”	Ö
22	”	”	”	S
23	”	”	”	V
24	”	Raä 116:1	Stenkista	NV
25	”	”	”	V
26	”	”	”	SÖ
27	”	Raä 116:2	Profil	S
28	”	”	”	S
29	”	Raä 116:1	Färdiggrävd	V
30	”	”	Färdiggrävd med Raä 116:2 i bakgrunden	N
31	”	”	”	N
32	”	Raä 116:2	Stenkista	N
33	”	”	”	V
34	”	”	”	Ö
35	”	”	Färdiggrävd med Lars Högberg i bakgrunden	N
36	”	”	”	Ö
37	”	”	”	S